Кір БУЛИЧОВ

ХАТИНКА

1

У п'ятницю він придумав афоризм. Він лежав на піску і придумав афоризм: "Людина не може зробити того, чого вона зробити не може". Афоризм Павлишу не сподобався, мудрість його була обмежена. Починався вечір. Павлиш лежав на піску і уявляв собі, що засмагає. Припікало. Павлиш зажмурився і відганяв мошкару, що застеляла хмаркою сонце. Можна було відкрити шолом, та невдовзі почало б нудити, і мошкара набилася б у скафандр. Павлиш заплющив очі і постарався почути стук м'яча і голоси купальщиків. Голосів не було — мошкара кружляла безгучно, а купальщики лишилися на Землі. Тиша заважала думати.

Павлиш перевернувся на живіт. Пісок був сірим, і дрібні черепашки, схожі на смугасті горошинки, розсипалися на порох під пальцями. Тінь "Компаса" дісталася до Павлиша. Тінь була довгою і росла з кожною хвилиною. Цілий день сонце повзло невисоко над обрієм і ось зважилося, нарешті, піти на спочинок.

Час було повертатися на корабель і придумати собі справу. Запустити останній зонд і дивитися, як він перетворюється на білу цятку, смикається у зрадливих повітряних потоках. Можна зварити вечерю. Або з'їсти її холодною. Взятися за розбірку третього відсіку. В ньому за судновою роллю медикаменти і обладнання, а насправді — скельця, порох, тріски і шматки металу. Судновому лікарю має бути відомо, що в третьому відсіку не може бути деталей для рації. Знаючи про це, Павлиш все одно буде подібно до археолога перебирати сміття, поки не впевниться у повній марності пошуків.

Павлиша пригнічувала зумовленість. Щоправда, вона простягалася всього на декілька днів у майбутнє, але цього досить для виникнення тупої неприязні до сірого берега і махини покрученого металу, що іменується за інерцією кораблем "Компас".

Страшна потвора вилетіла з колючих чагарників, що підступали до пляжу, і всілася в тіні корабля. Потвора була завбільшки з собаку, але тендітна й члениста. Вона пильно дивилася на Павлиша сумними фасетчастими очима. Мошкара смерчиком замигтіла над нею. Потвора, нарешті, прийняла рішення, підстрибнула і заходилася битися об обгорілий бік корабля, немов комар об віконне скло.

Павлиш підвівся, струсив з колін пісок і черепашки і побрів до люка. Чотири дні тому він відчиняв його понад годину, гадав, що ніколи не зможе цього зробити. Тоді здавалося, що відкритий люк — порятунок. Насправді це нічого не вирішувало.

Потвора стукнулася об шолом, поштовх був млявий, і Павлиш, відмахнувшись, зламав її навпіл. Хмара мошкари відразу сховала рештки тварюки. Павлиш зачинив люк, припер його зсередини сталевим стрижнем. Мошкара боялася тіні, всередину не залітала. Але з настанням вечора міг з'явитися який-небудь більший гість. Павлиш навпомацки роздягся, повісив скафандр у нішу.

Аварійне освітлення в коридорі працювало геть погано. Світло мерехтіло, губилося по кутах. Його однаково доведеться відключити. І це сумно — буде темно.

Корабель був розбитий. Це нікуди не годилося. Корабель створений для того, щоб ніколи не розбиватися. Якщо вже трапляється нещастя — він вибухає, зникає безслідно. Але корабель, розбитий, мов автомобіль об стовп, — це навіть принизливо. Вітер, що налетів з моря, хитнув руїну, на підлогу посипалося сміття і в потрощених надрах судна щось заскрипіло, застогнало.

Не було енергії. Не було зв'язку. Якби капітан залишився живий, або хтось із механіків — може, вони щось і придумали б. Хоча навряд чи. Корабельний лікар Павлиш придумати нічого поки не зміг. Щоб не розкисати, він запускав зонди, методично обшукував трюми, привів до відносного ладу місток, вів корабельний журнал і написав листа додому. І опустив його в решткі смітєпроводу.

Була ще одна справа. Головне і сумне. Анабіозні ванни. У них автономний блок живлення. Температура підтримувалася на нормальному рівні. Друга вахта, підрахував Павлиш, буде спати ще два місяці. На найекономнішому режимі. І все. Павлиш залишиться останньою людиною на цій планеті. Потім помре також. Можливо, скоро, якщо не зможе пристосуватися до місцевого повітря. Можливо, проживе до старості.

Павлиш уявив себе дідком у подертому брудному скафандрі. Дідок виходить на східці перед врослим у сірий пісок кораблем і годує з долоні членистих потвор. Вони штовхаються, заважають одна одній і дивляться на нього уважно і строго.

Був, щоправда, ще один варіант. Від'єднати анабіозні ванни. Жоден із сплячих не помітить переходу до смерті. Енергію блоку можна перемкнути тоді на один з відсіків і прожити в безпеці декілька років. Від такої можливості стало ще паскудніше. Павлиш зазирнув до реанімаційної камери, колишньої реанімаційної камери. Він щодня заглядав туди, намагаючись настроїтися на можливість дива. За дверима його зустрічала та сама безнадійна плутанина дротів і уламки приладів. І скільки не придивляйся, жоден провід не стане на місце. Ні, розбудити другу вахту він не зможе.

І все-таки вони були ще живі. Він був не сам.

Павлиш увійшов до відсіку анабіозу. Відсік був захований у центрі корабля, охоплений надійними обіймами амортизаторів і майже не

постраждав. Тут було відчутно холодніше, ніж в коридорі. Під матовими ковпаками ванн угадувалися людські фігури.

— Бувають же випадковості, — сказав Павлиш термометру. — Сьогодні ми сюди потрапили. Завтра ще хто-небудь. Візьме і потрапить.

Павлиш знав, що ніхто сюди не потрапить. Нема чого. Колись, кілька років тому, планету відвідала розвідгрупа, провела тут два тижні, склала карти, узяла зразки флори і фауни, з'ясувала, що день тут дорівнює чотирьом земним дням, а ніч чотирьом земним ночам, встановила, що планета поки інтересу для людей не представляє. І відлетіла. А може, навіть і групи не було. Пролетів автомат-розвідник, покружляв...

Сонце, за розрахунками, мало опуститися вже до самої води. Момент цей міг становити інтерес для майбутніх дослідників. Отож перед вечерею мало сенс знову вибратися на пляж і зазняти зміну дня і ночі. Попри все, це могло бути гарно...

2

Це було гарно. Сонце, безупинно збільшуючись і червоніючи, повзло по дотичній до яскраво-зеленої лінії винокраю. Сонце було смугастим — по лілових штрихах бігли, спалахували білі іскри. Небо, яскраво-фіалкове в тій стороні, де сонце, ставало над головою смарагдовим, глибоким і густим, а за спиною вже стояла чорно-зелена ніч, і сірі хмари, зароджуючись десь на суші, повзли до моря, прикриваючи в тумані яскраві зірки. Чагарник на дюнах перетворився на чорний частокіл, суцільний і монолітний, звідти долинали шипіння, тріск і бурмотання, настільки чужі і загрозливі, що Павлиш вважав за краще не відходити від корабля. Він знімав захід сонця ручною любительською камерою — єдиною, що збереглася на борту — і слухав шурхоти за плечима. Йому хотілося, щоб швидше закінчилася плівка, щоб швидше сонце розпливлося в оранжеву пляму, провалилося в зелень води. Але плівка

не закінчувалася, залишалося її хвилин на п'ять, та й сонце не поспішало піти на спочинок.

Мошкара щезла, і це було незвичним — Павлиш за чотири доби звик до її діловитого кружляння, до її явної нешкідливості. Ніч загрожувала чимось новим, незнайомим, злим, бо планета була ще молода і життя на ній занурене в нещадну боротьбу за існування, де переможеного не обертали в рабство, а пожирали.

Нарешті, сонце, до половини занурившись у воду, розпластавшись по ній сочевицею, поповзло праворуч, туди, де вздовж горизонту тягнулася чорна смужка, — берег удалині загинався, утворюючи затоку, в глибині якої упав "Компас".

— Ну що ж, — сказав собі Павлиш. — Дознімемо і почнемо першу полярну зимівлю. Десять днів суцільної ночі.

Власний голос був приглушений і майже незнайомий. Кущі відгукнулися на нього спалахом галасливої активності. Павлиш не зміг змусити себе дочекатися повного заходу сонця. Палець сам натиснув на кнопку "стоп". Ноги самі зробили крок до люка — надійного входу в печеру, таку потрібну будь-якому троглодитові.

І тут Павлиш побачив вогник.

Вогник спалахнув на самому кінці мису — чорної смужки по обрії, недалеко від якої спускалося у воду сонце. Спочатку Павлиш подумав, що сонце відбилося від скелі або хвилі. Подумав, що обманюють втомлені очі.

Через двадцять секунд вогник спалахнув знову, в тій самій точці. І більше спалахів Павлиш не побачив — сонце підкотилося до мису, било в обличчя і власні його спалахи мигтіли і обманювали. Павлиш не міг більш чекати. Він здерся в люк; не знімаючи скафандра і шолома, пробіг

на місток, чортихаючись і спотикаючись об гострі краї предметів, що ховалися, певно, при світлі.

Ледь фосфоресціював у темряві мертвий екран телеока. На нього Павлиш і спрямував камеру, проекціюючи відзняте зображення. Можливо, камера, що не відриваючись дивилася на виднокрай, помітила вогник раніше, ніж Павлиш.

Був знову захід сонця. Знову сонце по дотичній повзло уздовж зеленої гряди, розкидаючи гадто яскраві барви, знову по ньому бігли лілово-сизі смуги і спалахували іскри. Око камери рушило за сонцем. У Павлиша втомилися руки. Вони ледь тремтіли, і тому хвилювалася і погойдувалася на імпровізованому екрані смарагдова вода.

— Дивися, — попередив себе Павлиш.

У правому боці кадру виявилася чорна цятка — кінчик мису. І відразу ж у цьому місці, безумовно і об'єктивно побачений камерою, спалахнув вогник.

Екран згас. Павлиш опинився у повній пітьмі. Лише перед очима мелькали багрові і зелені плями. Він навпомацки відмотав плівку назад і зупинив той кадр, де спалахнув вогник. На екрані застигло, зупинилося сонце, застигла і біла цятка біля правої крайки екрану — вогник.

Все це було неймовірно, всього цього не могло бути. Вогник повинен був виявитися оптичним обманом, галюцинацією, тому що Павлиш підсвідомо чекав якоїсь події, дрібниці, здатної повернути надію. Мозок жадав ухопитися за будь-що, хай за міраж... Але вогник не був міражем. Камера теж побачила його.

— А чом би й ні? — запитав Павлиш.

Корабель нічого не відповів. Він дуже сподівався на Павлиша.

"Чого ж я тут стою? Сонце вже сховалося і не заважає дивитися на мис. А раптом вогника вже немає?"

Павлиш подумав, що якщо десь неподалік є розумні істоти, принаймні розумні настільки, що володіють сильним джерелом світла, то ні до чого берегти аварійні акумулятори. Він навпомацки відшукав кнопку, ввімкнув на повну потужність освітлення, і корабель ожив, в ньому стало тепліше, розсунулися стіни, і підступні предмети — уламки труб, петлі дротів, задирки обшивки — сховалися по кутах і не заважали Павлишу пробігти коридором до люка, до вечора, що перестав бути страшним і ворожим.

Сонце і справді сіло. Залишилася лише глуха малинова пляма, і хмари, що дісталися до неї, утворили в ній темно-сірі провали. Павлиш сперся руками об краї люка, висунувся до пояса назовні і рахував: один, два, три, п'ять... Спалах!

Вогник протримався секунду, і Павлиш встиг всістися зручніше на край люка, звісити вниз ноги у важких черевиках, перш ніж він спалахнув знову. У вогника був надзвичайно приємний колір. Який? Надзвичайно приємний білий колір. А можливо, жовтий?

А коли розгладилася і посиніла пляма, що залишалася від сонця, вогник перестав блимати. Він зажеврів рівно, ніби хтось, хто довго жартував з вимикачем, упевнився, нарешті, в приході ночі і, ввімкнувши світло на повну потужність, всівся за стіл вечеряти. І чекати гостей.

З темряви до Павлиша кинулося щось велике. Павлиш не встиг підібгати ноги і сховатися в корабель. Лише витягнув уперед руку. Щось виявилося вже знайомою потворою. Потвора обплутала сухими тонкими ніжками руку Павлиша і бабчачі очі докірливо виблискували, відбивши світло, що падало з люка. Павлиш струсив потвору, як струшують в кошмарі страшного павука, і та плюхнулася об пісок.

Запаморочилася голова. Тут тільки він зрозумів, що забув опустити забороло шолома і дихає повітрям планети. А з усвідомленням цього прийшла нудота. Павлиш зачинив люк і всівся просто на підлогу шлюзу. Опустив забороло і збільшив подачу кисню, щоб відсапатися.

"Тепер слід дати сигнал, — думав Павлиш. — Треба пустити ракету, засвітити прожектор. Треба покликати на допомогу.

Але ракет немає. А якщо вони й є, то пошуки їх займуть ще кілька діб. Прожектори розбиті. Є ліхтар, навіть два ліхтарі, але обидва досить слабкі, шоломові. Ну що ж, почнемо з шоломових ліхтарів.

Павлиш досить довго стояв біля відчиненого люка, закриваючи і відкриваючи долонею світло і вільною рукою відмахуючись від потвор, що лізли на світло, мов метелики. Вогник не реагував — світив так само яскраво і рівно. Господарі його явно не здогадувалися про те, що хтось неподалік потерпів катастрофу. Потім, хоча це вже навряд чи допомогло б, Павлиш витягнув з корабля безліч предметів, які могли горіти, і підпалив їх. Вогнище було млявим — у повітрі дуже мало кисню, та й потвори, що злетілися наче на свято, кидалися у вогонь і обвуглювалися, шипіли, мов мокрі дрова. Павлиш перевів весь свій запас спирту і після десяти хвилин боротьби з потворами облишив цю затію.

Він відійшов до люка і дивився на вогник. Він не міг до нього звикнути. Вогник був з казки: віконцем в будиночку лісника, вогнищем мисливців... А може, відсвітом під казаном людожера?

— Гаразд, — сказав Павлиш потворам, що ворушилися живою купою над теплими обвугленими дверцятами шафок, книгами і сувенірними ведмедями. — Я пішов.

З

Добре, коли є рішення, яке можна прийняти. Раніше і цього не було. Рішення вимагало дій, численних, різноманітних і негайних. Чимось це було схоже на від'їзд у відпустку — треба прибрати в квартирі, залишити корм рибкам в акваріумі, домовитися з сусідкою, щоб поливала квіти, подзвонити друзям, поклопотатися про квиток...

По-перше, Павлиш вирушив до анабіозної камери. Похід до вогника міг протривати години зо три, і за цей час ніщо не повинно було порушити спокійний сон підвахтових. Якщо щось з ними трапиться — пропав весь сенс походу. Павлиш під'єднав до блоку живлення камери вже добряче підсілі аварійні акумулятори. Перевірив стабільність температури у ваннах, контрольну апаратуру. Наскільки Павлиш міг судити — камері ніщо не загрожувало. Навіть якщо Павлиш буде відсутній цілий місяць. Правда, людині, що йде на тригодинну прогулянку берегом моря, ні до чого планувати на місяць вперед, але прогулянка передбачалася дещо незвичайна. Павлиш не без підстав думав, що стане першою людиною, яка мандруватиме вночі берегом тутешнього моря.

Відтак слід було поклопотатися про власне спорядження, запас води і їжі, зброї (на кораблі вдалося розшукати променевий пістолет, але Павлиш з училища в руках такого не тримав). Нарешті, треба було задраїти зламаний люк так, щоб слон (якщо ночами тут бродять слони) не зміг би його відчинити.

Закінчивши справи, Павлиш вибрався назовні і несподівано відчув майже елегійний смуток. Тривалі сутінки — а їм, вочевидь, і кінця не буде — забарвили негостинний світ у безліч різновидів чорного й сірого кольору і єдиною рідною річчю в цьому царстві був покалічений "Компас", що сумно стугонів під поривами вітру, самотній і безпорадний.

— Ну-ну, не засмучуйся, — сказав кораблю Павлиш і погладив корпус, короставий від аварійної посадки. — Я скоро повернуся. Дійду по бережку до вогника і назад.

Вогник горів рівно, чекав. Павлиш востаннє перевірив надходження кисню — його вистачить на шість годин, в крайньому випадку можна дихати і повітрям планети. Хоч це неприємно і вельми шкідливо. Павлиш витягнув пістолет, прицілився в камінь на березі і вистрілив. Промінь різонув по каменю, розпиляв його навпіл, і половинки засвітилися багрово і жарко. Тоді Павлиш привів у дію сконструйовану ним за останні півгодини систему запорів, котрій би позаздрив будь-який неандерталець. Люк заскрипів і зачинився. Все. Час було йти.

Павлиш розгріб черевиком купу обгорілих потвор — вогнище давно вже згасло і остигло. Павлиш перестрибнув через нього — не з молодецтва — хотів дізнатися, чи достатньо надійно все приторочено.

Зручніше йти було по самій крайці пляжу. Тут хвилі, що забігали довгими язиками на берег, залишаючи після себе мляву піну, спресували пісок, і він став пружним і твердим. Ліхтар був поки не потрібний — і так видно все, що потрібно бачити, — нескінченна смуга піску, темна вода ліворуч, чорний чагарник на дюнах праворуч. І так до безконечності, до вогника.

Павлиш пройшов кілька десятків кроків, зупинився, озирнувся на корабель. Той був великий, непроникний і страшенно самотній. Кілька разів Павлиш озирався — корабель все зменшувався, каламутнів, зливався з небом, і десь в кінці першого кілометра шляху Павлиш раптом зрозумів, який сам він малий, беззахисний і чужий морю. І йому стало страшно, і захотілося втекти до корабля, сховатися в люці. Він раптом понадіявся, що забув щось дуже важливе для дороги, заради чого хочеш — не хочеш, доведеться повертатися. Але поки придумував, заворушився сором, зашкребла під грудьми совість — повертатися було ніяк не можна, і тоді Павлиш спробував уявити себе дружиною Лота, запевнити, що озирнися він — перетвориться на соляний стовп. І до ранку його злижуть жадібні до кристалічної солі мешканці кущів.

Павлиш вирішив співати. Співав він погано. І після другого куплета чагарник замовк, зачаївся, прислухаючись. Чагарникові спів не

подобався. Пісок розмотувався під ногами рівною стрічкою, часом язик доповзав до ноги подорожнього, і Павлиш повертав трохи вище, обходячи піну. Один раз його налякала біла пляма попереду. Пляма була нерухомою і зловісною. Павлиш уповільнив кроки, намацав рукоятку пістолета. Пляма росла, і видно було, як щось чорне, багатопале висунулося з неї, готуючись схопити прибульця. Але Павлиш все-таки йшов, виставивши вперед пістолет, і чекав, щоб пляма зважилася на напад. Павлиш був тут новачком, а для новачка найнерозумніше першим починати стрілянину, бо це ще нікого не рятувало.

Пляма виявилася великою мушлею, а може, і панциром якогось морського жителя. Декілька потвор повзали по ній. Вони й видалися Павлишу здалека мацаками плями.

— Киш, нещасні! — сказав Павлиш потворам, і ті слухняно знялися, відлетіли до кущів, видно, прийнявши Павлиша за крупного хижака, любителя морської падлини.

З-під мушлі вискакувала всіляка жадібна дрібнота, тікала до води. У темряві не розібрати ані форм, ані повадок — деякі тонули, розчиняючись у піні, інші фосфоресціювали і світляними плямами метушилися біля берега.

Після випадку з мушлею Павлиш відчув себе упевненіше — мешканці моря і кущів були зайняті своїми справами і на Павлиша нападати не збиралися. Павлиш розумів, що упевненість його ґрунтується на хибному переконанні; адже якщо існують мушлі — є потвори, які цими мушлями харчуються. А якщо є потвори, то хтось пожирає їх. І ще хтось пожирає тих, хто харчується потворами. І так далі.

Минула вже година відтоді, як Павлиш покинув корабель, позаду принаймні п'ять кілометрів шляху. Єдине, що серйозно турбувало зараз Павлиша — те, що вогник не наближався. Так само далекий був чорний мис, так само рівна смуга піску.

І тут Павлиш побачив річку.

Спочатку був шум. Він домішувався до одноманітного ритму прибою і насторожив Павлиша. Потім Павлиш побачив і саму ріку. Вливаючись у море, річка розбилася на безліч рукавів, дрібних і швидких. Беріг видавався в море невеликим півостровом. Між рукавами і з обох боків дельти земля була вкрита темними плямами лишайнику, травою. Перехід начебто не обіцяв труднощів, але коли в декількох метрах від води нога Павлиша раптом провалилася по кісточки, він зрозумів, що від річки можна чекати каверзи.

Вже наступний крок дався важче. Пісок став податливим, в'язким, він з хлюпанням затягував ногу і з жалем відпускав її.

"Врешті-решт, — подумав Павлиш, — мені нічого не загрожує. Я в скафандрі і, навіть якщо провалюся де-небудь глибше, не замочу ніг".

І не встигла ця думка покинути голову, як Павлиш втратив опору під ногами і занурився до пояса. І це було ще не все: спроба вилізти з цієї пастки вперед змусила зануритися ще на декілька сантиметрів. Скафандр був м'яким, і драгва, що спіймала в полон Павлиша, тиснула на груди, підбираючись до плечей. Павлиш пригадав, що в подібних випадках мисливцям, які попали в болото, завжди трапляється під руку ломака або хоча б кущ. Ломаки поблизу не було, але кущ ріс попереду, метрах у трьох. Павлиш розсудив, що біля куща повинно бути твердіше, і стрибнув уперед.

Напевно, з боку стрибок його виглядав дивно: істота, що увійшла по груди в пісок, робить судомний рух, вириває кілька сантиметрів тіла з полону, просувається на півметра вперед і тут-таки майже повністю зникає з виду.

Стрибок був помилкою, яка виправдовувалася лише тим, що Павлишу ніколи раніше ані з болотами, ані з сипучими пісками стикатися

не доводилося. Тепер над поверхнею, що ледь гойдалася, здиблювалася бульками, виднілася лише верхня половина шолома і кисті рук. Павлиш скосив очі і побачив, що чорна межа піску поволі, але відчутно піднімається по прозорому забороолу. Павлиш поки не турбувався — все відбулося так швидко і раптово, що він просто не встиг до ладу занепокоїтися. Прагнучи не робити зайвих рухів, тому що кожен рух лише занурював його глибше, Павлиш повернув голову до дальнього мису. Вогник світив. Чекав. Довелося задерти голову, над піском залишалася лише верхівка шолома з непотрібною антеною, налаштованою на корабель, в якому ніхто не почує. І ще через декілька секунд вогник зник. І все зникло. Було темно, страшенно тісно і абсолютно незрозуміло, що ж робити далі.

Страх прийшов з темрявою. Павлиш зрозумів, що дихає часто і неглибоко, не вистачало повітря, хоч це й було неправдою — балони сумлінно видавали рівно стільки повітря, скільки належить. Шолом був достатньо твердий, так що загроза загинути від задухи не виникала. Загинути... І як тільки це слово промайнуло в думках, то зачепилося за щось в мозку і залишилося там. Загинути. А у цій бо ямі можна запросто загинути.

Слово мало якусь магічну силу. Це було огидне слово, мерзенне, зле. Павлиш розумів, що воно не може його стосуватися, тому що... тому що його чекають. Його чекає Гліб Бауер, і Кіра Ткаченко, і штурман Батурин — без Павлиша вони теж загинуть. І якщо коли-небудь прийде сюди корабель, а він обов'язково прийде, та буде пізно, якщо прийде сюди корабель, то вони знайдуть тіла другої вахти у анабіозних ваннах, знайдуть тіла загиблих, зрозуміють, що хтось залишився на кораблі і потім зник. Будуть його шукати — і, звичайно, ніколи не знайдуть. Навіть якщо планету заселять, безліч людей житиме на ній — все одно ніхто ніколи не знайде лікаря Павлиша, тридцяти чотирьох років, шатена, зріст сто вісімдесят три, очі блакитні...

— А ну досить, — наказав собі Павлиш. — Так можна думати до світанку.

Треба було вибиратися. Павлиш зрозумів, що зовсім не хоче гинути в цій клятій ямі. Слід було відшукати вихід з пастки. От і все.

Твердий пісок — за плечима. Більше ризикувати не можна. Жодних рухів уперед — тільки назад, до берега.

Павлиш спробував підняти руки. Це можна було зробити, але насилу, пісок був тугим і важким. Павлиш спробував підгрібати руками перед собою, але лише глибше увійшов у драгву, і довелося знову завмерти, щоб подолати спалах паніки, яка стиснула мозок. Паніка була ірраціональна — тіло, що відчуло небезпеку, почало метатися.

Павлиш перечекав паніку на борту. Він уже знав, що сильніший від неї, він залишався на капітанському містку — бунтарі ж безцільно бігали по палубі і розмахували руками. І тут несподівано ноги, пальці ніг, відчули твердий ґрунт.

— Прекрасно, — вимовив Павлиш, заспокоюючи бунтарів і боягузів, що гніздилися в його тілі. — Я ж вам завжди казав, що ця трясовина не бездонна. Звичайна яма. Ми стоїмо на дні і тепер спокійно і неспішно підемо назад.

Сказати було легше, ніж зробити. Пісок не хотів відпускати Павлиша і тягнув його вниз, у глибину, дно було слизьким і ненадійним. Але Павлиш все-таки зробив крок угору по схилу ями і, зробивши його, зрозумів, що він з біса втомився. Особливо заважав тягар драгви. Чомусь уявився водолаз, що поволі йде у глибині...

— Стійте! — вигукнув Павлиш. — Ми здогадалися.

За хвилину права рука пробилася крізь пісок і намацала кнопку подачі повітря. Павлиш витиснув її повністю і не відпускав, поки повітря, що здавлювало горло, загрожувало вичавити з орбіт очі, зупиняло

серце, не наповнило скафандр настільки, що наступний крок угору дався значно легше...

Павлиш відпустив кнопку подачі повітря лише тоді, коли виліз до пояса з сипучого піску і, стерши вільною рукою бруд із шолома, побачив вогник. Той горів.

4

Павлиш довго сидів на березі, випроставши ноги і дозволяючи хвилям накочуватися на них. Він посміхався, не міг не посміхатися, і кілька разів піднімав руки, щоб переконатися, як легко і вільно живеться на повітрі.

Река текла в море, так само спокійно, як і раніше, і абсолютно неможливо було вгадати місце недавнього ув'язнення. Пісок розгладився, змирився з втратою бранця — чекав на нові жертви.

Але головне завдання так і не було вирішене. Ріка перегороджувала дорогу, і річку слід було перейти, щоб продовжити шлях по рівному березі, що починався знову в якихось ста метрах від Павлиша.

Відсапавшись, Павлиш підвівся і пішов по піску до кущів. Черепашки хрустіли під черевиками, і шурхоти попереду, тріск гілок, писк наближалися, ставали все виразнішими. Павлиш зупинився, пригадав, що в пістолет міг набитися пісок. Витягнув, провів рукою по дулі. Дуло було чисте.

Павлиш ішов, тримаючись подалі від щебіткої, мирної з вигляду річки, піднявся на невисокий горб і зупинився перед стіною кущів. Кущі простягнули назустріч колючки і сухі галузи, вони стояли тісно, немов воїни, що зустрічали ворога. Павлиш спробував розсунути кущі, але гілки чіплялися колючками одна за одну, довелося пошкодувати, що не одяг рукавичок.

Промарудившись декілька хвилин біля стіни кущів, марно намагаючись відшукати в них лазівку, Павлиш з відчаю різонув по ним променем пістолета. Промінь прорізав у чагарнику вузьку шпару, піднявся білий стовп диму, і кущі насторожено затихли. Павлиш увімкнув шоломовий ліхтар і побачив, як чагарник — єдине ціле — заліковував рану, як тягнулися через шпару пальці гілок, кігті колючок, обсипалося на землю мертве ломаччя і на його місці виростали свіжі пагони.

Промінь ліхтаря привабив потвор, і Павлиш уперше побачив, як вилітають вони з чагарника, крізь отвори, що виникали в непроникній стіні і зникали знов, немов зачинялися двері.

Павлиш вимкнув ліхтар і відступив, відмахуючись від потвор, які стукали прозорими крилами по шолому і заглядали в очі.

Він повернувся до берега. Прямий шлях через річку не годився. Крізь кущі не пробитися і не дістатися до такого місця вище за течією, де немає сипучих пісків. Повертатися не можна. Залишався третій шлях — по морському дну. Він не обіцяв задоволень, але вибору не було. Павлиш ступив у воду.

Дно знижувалося полого, хвилі стукали по ногах, відштовхували до берега і ледь світилися, окреслюючи силует будь-якого предмета, що потрапив у воду. Павлиш поволі переступав по твердому дну, намагаючись триматися біля краю дельти. Незабаром довелося зайти по груди, рухи стали плавними і незугарними, немов уві сні. Кроків за п'ятдесят від берега дно несподівано втекло з-під ніг, і Павлиш був вимушений зануритися у воду з головою. Плисти він не міг — скафандр важкий, хоча, на жаль, не настільки, щоб підошви надійно припечатувалися до дна. При кожному кроці Павлиш втрачав рівновагу, його тягнуло догори і, як на зло, не вдавалося намацати черевиками жодного каменя, щоб узяти його в руку, збільшити свою вагу.

Фосфоресціююча живність пирскала в боки від незграбної людини. Під водою було зовсім темно, і Павлиш увімкнув ліхтар, щоб не збитися з дороги. Праворуч був піщаний укіс, що йшов угору , — край дельти, ліворуч дно опускалося приступками. Течія річки відчувалася тут виразно — води тиснули в бік, гнали у глибину, і видно було, як по дну пересувалися цівки піску, що відносилися течією.

Спустившись ще глибше, Павлиш потрапив у джунглі водоростей, м'яких і податливих. Ніхто не заважав Павлишу йти по дну моря, ніхто не зустрівся йому, але це не вселяло спокою, тому що Павлиш не міг звільнитися од відчуття, що за ним стежать, намагаються вгадати, наскільки він сильний і небезпечний...

Морда дивилася на нього з водоростей єдиним вузьким оком. Світло шоломового ліхтаря відбилося в оці, і око ще більш звузилося, силкуючись, певно, розібрати, що ж ховається за плямою світла.

Павлиш завмер і від різкої зупинки втратив рівновагу, течія підхопила його, здійняла і повалила вперед, до морди. Павлиш змахнув руками, щоб утриматися на місці, і задер голову, побоюючись загубити морду з променя світла. Він був безпорадний і навіть не міг дістати пістолета, оскільки для цього спочатку треба було повернути руки до тіла.

Око заплющилося, на його місці з'явився роззявлена паща, всіяна голками. Павлиш чудово міг би уміститися в пащі, і він миттєво добудував в уяві відповідне тіло і хвіст зі шпичаками на кінці. Морда закрила рот і знов розплющила око. Морда, можливо, було вражене дивною поведінкою прибульця — ледь торкаючись кінцівками дна, прибулець поводив у воді руками, хитався, повертався і при цьому наближався до морди.

Чудовисько не витримало цього жахного видовища, вирішило, що Павлиш хоче його з'їсти. Морда раптом розвернулася і кинулася навтіки.

У морди не було тіла, не було хвоста зі шпичаками — лише щось на кшталт скошеної потилиці, оснащеної плавниками.

Стебла водоростей закрутилися у водоверті, піднятій мордою.

Павлиш нарешті встав на ноги. Перед тим, як продовжити шлях, він постояв з хвилину, відсапався, дістав пістолет і вирішив не випускати його з руки, поки не вибереться назовні.

І коли Павлиш усе ж рушив, він пішов назад, уже пройденим, відомим шляхом, потім, вибравшись з водоростей, спустився глибше, щоб обійти джунглі краєм.

У глибині заважала йти течія. Вона була подібна до сильного вітру. Павлиш таки розшукав довгий, схожий на обламаний палець камінь і взяв його у вільну руку, щоб не спливати при кожному кроці.

Крокуючи вздовж джунглів, Павлиш поглянув на годинник. Вже минуло дві години відтоді, як він покинув корабель, прогулянка затягувалася. Зарості порідшали, — певно, їм краще жилося в тому місці, де прісна вода річки змішувалася з морською. Значить, можна помалу забирати до берега. Скоро мандрівка по морському дну закінчиться. І Павлишу була украй приємна думка про повернення на повітря, де живуть лише нешкідливі метушливі потвори. Павлиш почав підійматися пологими приступками вгору і, задерши голову, побачив, що над головою крізь тонкий шар води видно зорі та смужки піни на верхівках хвиль.

І тут його сильно ударили в спину. Він інстинктивно хитнувся вперед, ударився чолом об забороло і спробував обернутися — чорти хапали, як поволі доводилося повертатися, щоб зустріти в лице наступний удар.

Позаду нікого не було.

Павлиш постояв з хвилину, вдивляючись у темряву, поводячи ліхтарем, і знову відчув удар у спину. Наче хтось швидкий і веселий загравав з ним.

— Ах, так, — промовив Павлиш. — Як хочете. Я пішов на берег.

Він знову зробив півоберт навколо своєї осі, але тут-таки різко обернувся і впритул зіткнувся з тупорилою істотою, подібною до величезного хробака. Істота, побачивши, що виявлена, прожогом злетіла вгору, вискочила, піднявши стовп бризок, з води і зникла.

— Так і не познайомилися, — кинув йому услід Павлиш. — Хоч ви украй милі.

Він зробив ще крок і відчув, що вода розступилася. Павлиш стояв по шию у воді. Берег був порожній і йшов удалину, до вогника (його Павлиш побачив відразу) рівною смугою. Ріка шуміла позаду, безсила зупинити його. Павлиш впустив камінь і хотів вийти з води, тут-таки його хтось схопив за ногу і сильно рвонув углиб.

Вода завирувала. Павлиш втратив орієнтацію і розумів лише, що його тягнуть углиб, чого йому ніяк не хотілося. Він намагався висмикнути ногу, ввімкнути ліхтар, вистрілити в того, хто тягне його, — все це водночас.

Нарешті, ліхтар спалахнув, але в скаламученій воді Павлиш ніяк не міг розгледіти свого ворога, і тоді він, дістави все-таки пістолет, вистрілив у той бік. Промінь пістолета був сліпучо яскравий, хватка ослабла, Павлиш сів на дно і зрозумів, що його намагався потягнути углиб грайливий хробак, який так боязливо втік нещодавно. Тепер же він звивався, розітнутий променем надвоє. Вода каламутніла. І Павлиш чомусь пошкодував хробака і подумав, що тому просто не хотілося розлучатися з людиною, до якої він відчув симпатію. Ось і вів

познайомитися з сім'єю — не знав-бо, бідолаха, за яку кінцівку люди водять одне одного в гості.

Павлиш постояв, подивився на хробака, що корчився, і хотів було повертатися до берега, як з глибини вискочила зграя вузьких, схожих на веретено риб, приваблених, певно, запахом крові хробака. Веретена роздвоювалися, немов щипці, упивалися в хробака, їх було багато, дуже багато, і видовище сутички половинок хробака з хижаками було настільки страшним, несамовитим, первісним, що Павлиш не міг відірватися від нього. Стояв і дивився. І лише коли одне з веретен кинулося до нього, перевіряючи, хто світиться так яскраво, Павлиш зрозумів, що затримуватися зовсім не слід, і поспішив до берега, вимкнувши ліхтар і сподіваючись, що хробак — апетитніша їжа, ніж його скафандр.

На жаль, веретено думало інакше. Воно вчепилося в бік і рвало тканину, мов злий собака. Павлишу довелося розрізати хижака променем. Тут-таки декілька веретен облишили хробака і кинулися навздогін за Павлишем.

Павлиш відступав до берега, разячи променем по спритних, швидких тілах хижаків, але, здавалося, що на місце загиблого негайно припливає інший. Разів зо два хижаки добиралися до скафандра, але тканина не піддавалася зубам, і вони продовжували смикати і дзьобати скафандр, ніби його упертість додавала їм сили.

Одному з хижаків вдалося-таки прокусити скафандр. І ногу. Павлиш, гарчачи від болю, відчуваючи, як вода через отвір ллється в скафандр і змішується з кров'ю, як усе нові й нові веретена упиваються в ноги, з відчаєм рвався до берега, стьобаючи по воді слабіючим променем, і вода кипіла навколо і фейєрверком розліталися іскри та клуби пари.

Павлиш вибрався на пісок, витягнувши хижаків, що вчепилися бульдожою хваткою, — вірніше, частини їх, бо всі вони були мертві, розрізані променем.

У місці розриву ногу саднило — зуби веретен встромилися в м'ясо, і Павлиш знав, що йде кров, але зупинити її не було чим. Павлиш припустився щонайгрубішої як для лікаря помилки — не взяв з собою навіть пластиру.

— Гнати треба таких, — сказав Павлиш собі. — Сподівався провести приємний вечір. Прогулянку під місяцем.

Він відчув, що страшенно втомився, що хоче лягти і нікуди більше не йти. І навіть не повертатися до корабля, тому що йти треба знову по морському дну, а такі подорожі можна здійснювати лише раз у житті. Просто закопайся в пісок і спи, підказувало втомлене тіло. Ніхто тебе не чіпатиме. Відпочинеш годинку-другу і потім підеш далі. Трохи нудило, і було важко дихати.

Звичайно ж, зрозумів Павлиш. Крізь дірку входить тутешнє повітря. От халепа. Павлиш відмотав частину шнура, що висів аксельбантом через плече, — захопив на випадок, якщо знадобиться мотузок, відрізав променем пістолета шматок з півметра і наклав нижче коліна джгут. Це було не дуже розумно — нога затерпне і йти буде важче, — але на суміші свого і місцевого повітря теж довго не протягнеш.

Відрізавши шнур, Павлиш помітив, що пістолет дає зовсім слабкий промінь, але не зрозумів, чи то він вимагає підзарядки, чи то енергія "витекла" раніше, ще на кораблі. Павлиш сховав пістолет. Залишався ніж, але навряд чи його можна було вважати за надійну зброю.

Затим Павлиш зробив ще одне неприємне відкриття — в битві на дні якимсь чином розкрився ранець і запаси їжі дісталися рибам. На дні

ранця виявився лише тюбик з соком. І Павлиш випив половину, ретельно закрутивши залишки і заховавши їх щоякнадійніше.

Найрозумніше було б повернутися на корабель. Може, вдасться підзарядити пістолет і, головне, поновити запаси води, змінити скафандр. Далі йти нерозважливо. З кожним кроком повернення ставало все більш проблематичним, тим більше невідомо, що чекає попереду і що ховається за вогником. Може, це просто діючий вулкан?

Щоб більше не міркувати, Павлиш підвівся — нога боліла — і швидко пішов по піску до вогника, не озираючись назад.

Хотілося пити. Коли знаєш, що питва залишилося на два ковтки, завжди кортить пити. Щоб відволіктися, Павлиш сконцентрував увагу на болі в нозі, хоча, уже кроків через двісті не треба було робити це спеціально — нога заніміла і нила, немов зуб. "Ще не вистачало, щоб риби були отруйними, — подумав Павлиш. — І що мені вартувало відразу побігти до берега, як тільки я їх побачив? А стояв же і дивився, втративши цілу хвилину.

Упертості вистачило ще на півкілометра. Потім довелося присісти і розпустити шнур, підсилити приплив кисню, щоб не стало зле. Але все одно було зле. "Либонь, я втратив багато крові", — думав Павлиш, і чомусь стало можливим відмежуватися від самого себе, ставити діагноз об'єктивний і жорстокий. І діагноз був: він не дійде.

— А таки дійду, — сказав Павлиш. — Там Гліб чекає. І вся друга вахта.

Він знову затягнув шнур — все одно відпочинок не допоміг, лише кисень намарно йшов у небо, — дошкандибав до кущів. Кущі змінилися, вони були тут вищі, не такі колючі, більше схожі на дерева. Павлиш спочатку хотів зрізати гілку ножем, але руки не слухалися, довелося знову дістати пістолет і відпиляти її променем.

Далі Павлиш йшов, спираючись на пружну палицю і підтягаючи з кожним кроком хвору ногу, і був він, певно, схожий на вмираючого подорожнього в пустелі, або на полярного дослідника давніх часів, що з останніх сил прямував до полюса. І якщо за полярним мандрівником належить бігти вірному псові, то і в Павлиша були супутники, не такі приємні, як пси, але вірні — декілька потвор стрибали по піску, злітали, піднімалися над головою і знов опускалися на пісок. Вони були ненастирливі, навіть ввічливі. Але їм дуже хотілося, щоб двонога істота швидше впала і здохла.

А коли-небудь тут житимуть люди, думав Павлиш. Побудують будинки і дороги, можливо, назвуть якусь з вулиць ім'ям "Компаса". Довгими вечорами стануть приходити на берег моря стежинами, прокладеними в чагарнику, милуватися смугастим сонцем, зеленою водою, і приручені потвори наглядатимуть за дітьми або сидітимуть на господарських плечах. Адже люди швидко вмудряються ставити все з ніг на голову. Можливо, навіть навчаться збирати зелену павутину з водоростей і виготовляти з неї витончені шалі, вічні, переливчасті, легкі. А поки він, Павлиш, шкандибає по піску і його переслідують абсолютно неприручені потвори, які не знають, що людина цар природи. Цілком сам...

Але хто запалив вогник? Хто чекає подорожнього за відчиненими віконницями? Чи привітає? Здивується? Зустріне пострілом, злякавшись незнайомця? Адже якщо розумні істоти з'явилися тут порівняно недавно, то вони можуть виявитися недостатньо розумними, щоб поспішати на допомогу якимсь космонавтам.

Але головне — дійти. Неважливо зараз, ворог там чекає чи друг, просто це вулкан чи світляний кущ. Якщо почати міркування, дати сумнівам здолати тебе, сили закінчаться. Впадеш і принесеш незаслужену радість членистим потворам.

А вогник тим часом наблизився... Беріг досить круто загинався до мису, в кінці якого, неймовірно далеко, але значно ближче, ніж раніше,

горів вогник. Кущі відступили від берега, розірвані невисокою скелястою грядою, хребтом мису. Ввімкнувши на хвилину ліхтар, Павлиш розгледів поблискуючі чорні скелі, одноманітно зубчасті, мов стара кріпосна стіна. Потім довелося ліхтар вимкнути знову — потвори самовіддано кидалися на нього, і якщо раніше їх удари здавалися легкими, тепер кожне зіткнення відгукувалося спалахом болю і нападом огидної нудоти.

Стало ще темніше — хмари перетворилися на суцільну пелену і принесли дощик — частий, дрібний, стікаючий по забороли гіллястими струменями. Павлишу раптом захотілося, щоб дощ охолодив лице, — адже він має бути свіжим, живим... Павлиш підняв забороло шолома і нахилив голову вперед. Краплі, що падали на чоло, були теплими, і дивно — дощ пах, він ніс дивні, дурманячі запахи землі, що ховалася за кущами, запахи дрімучих лісів, соковитих степів, величезних, розпластаних по землі хижих квітів, ущелин, наповнених лавою, льодовиків, порослих блакитними лишайниками, гниючих пнів, з яких ночами вилітають різноколірні іскри...

Відчайдушним зусиллям, втрачаючи вже свідомість, одурманений видіннями, які приніс теплий дощ, Павлиш опустив забороло. Довелося сісти на пісок і гнати мару. Дихати глибоко і рівно, і боротися з нездоланним бажанням заснути. Павлиш намагався розсердитися. Він лаяв себе, глузував з себе, знущався, він кричав щось образливе потворам, що розсілися кружком на піску, терплячим потворам...

Потім він знову йшов. І йому здавалося, що за ним йде слідом слон. Великий білий слон з пружним хоботом і звислими вухами. Слон тупав по піску і підганяв Павлиша. Слон був видивом. Потвори теж були видивом. Вогник був видивом. Нічого насправді не існувало — лише пісок і вода. І вода була зелена й добра. У ній м'яко лежати. Вона понесе назад, до корабля, покладе край люка, і Гліб Бауер, який сам, своєю волею вийшов з анабіозу, підійде, візьме Павлиша на руки, віднесе до кають і скаже: ти молодець, Славо, ти далеко зайшов.

Відтак було просвітління. Біль. Сизе небо. Жорсткий пісок. Скелі, що нависли над вузькою піщаною смужкою і приховували вогник. І тоді, борючись з болем і дякуючи йому за те, що повернув розум, Павлиш притулився до скелі, дістав тюбик з соком, допив його. І стало ще нудотніше, але голова прояснилася. І Павлиш заспішив уперед, боячись знову знепритомніти, збожеволіти, повірити в ласкавість хвиль і спокій.

Але слон все йшов і йшов ззаду. Він залишився від видінь. І кроки його були реальні, важкі, здавалося, що пісок здригається і прогинається під ним.

Турбувала відсутність вогника. Раптом проминеш, але жодних сил повернути, піднятися на скелю, роззирнутися. Павлиш навіть ніяк не міг зміркувати, скільки часу минуло відтоді, як він повернув на мис. Провали в свідомості могли бути миттєвими, а могли продовжуватися довго.

А слон зовсім близько. Дихає в спину. Павлишу всього лише потрібно — повернути голову, і видиво зникне. Але ніяк не міг змусити себе це зробити. Він втомився не тільки фізично. Втомилося все — і розум, і уява, і відчуття, — мозок відмовлявся вбирати нові образи, реагувати на них, лякатися чи ігнорувати. Було, словом, однаково — чи йде ззаду слон а чи він плід уяви, залишок марення.

І все-таки Павлиш озирнувся. Він сподівався, що нікого там не немає, окрім потвор.

Але слон був. Ні, не слон, ніякий не слон. Просто аморфне громаддя незрозумілим чином погойдувалося ззаду, співвідносячи рух із швидкістю людини, навіть припадаючи на один бік, наче приволікуючи ногу. У нього не було ні очей, ні хобота. Лише в найнесподіваніших місцях раптом спучувалася світла оболонка, утворюючи короткі мацаки.

Павлиш увімкнув ліхтар. І тут-таки зник біль. Тут-таки прийшла злість, яку так безуспішно намагався викликати в собі Павлиш. Адже

декілька десятків метрів, декілька кроків залишилося до мети, до вогника. Так не можна. Це нечесно. Це просто нечесно з боку планети.

Громаддя не відступило. Лише в тому місці, куди уперся промінь ліхтаря, утворилася вирва, немов світло відчутно тиснуло на оболонку. Павлиш провів променем по тілу громаддя, і те з несподіваною легкістю втекло з-під променя, розділившись на дві форми, ставши схожим на клепсидру.

Павлиш вихопив пістолет, натиснув гашетку, але промінь пістолета протягнувся тонкою смужкою, нежаркою і нестрашною і обірвався біля громаддя. Павлиш викинув пістолет. Він був важкий, він відтягував руку і був абсолютно не потрібний.

Павлиш і громаддя стояли один проти одного. Павлиш вимкнув ліхтар. Громаддя розширилося в середині і знову стало міхом картоплі завбільшки з двоповерховий будинок. Одна з потвор необережно підлетіла близько до громаддя, і мацаки, що витягнулися з оболонки, підхопили її і заховали в тіло. І немає потвори.

— До біса! — сказав Павлиш, і громаддя гойднулося, почувши голос. — Я все одно піду.

Він обернувся до громаддя плечима, тому що нічого іншого не залишалося. І пішов. Дощ дуже голосно стукав по шолому, і дзвеніло у вухах. Але треба було йти і не обертатися.

Громаддя було ближче. Він відчував це і не озирався.

Скелі розступилися. Мис кінчався. Одна скеля, вища від інших, з плоскою верхівкою, стояла на самому краю мису. І на ній горів вогник. Не вогник — сліпучо яскравий ліхтар. Ліхтар знаходився на стовпі. Навколо ліхтаря крутилися потвори, і земля біля стовпа була усіяна їх трупами. До верхівки ліхтаря, до майданчика, на якому він горів, було

метрів зо п'ять. Чорний кубик, метри у два заввишки, уміщався на цьому майданчику поряд з ліхтарем. Там, певно, знаходилася силова установка, що живила ліхтар. І все.

Не було ні будиночка з розчиненими вікнами, ні печери, в якій горів вогонь, не було навіть діючого вулкана. Був автоматичний маяк, встановлений кимось, хто живе далеко і навряд чи навідується сюди.

І подорож втратила сенс. Павлиш заповз на скелю — з одного боку вона була пологою. Але цей останній відтинок шляху відняв усі сили — та їх і не було звідки брати: ти можеш пройти майже через все і витерпіти майже все, якщо попереду є мета. А якщо її немає...

Громаддя також повзло на скелю — трохи швидше, ніж Павлиш. Коли він доторкнувся, нарешті, до стовпа, металевого, блискучого під дощем, гладкого, громаддя випустило мацак і доторкнулося до ноги Павлиша. До хворої, занімілої ноги. І страхітливий біль примусив скрикнути, тому що мацак накрив діру в скафандрі й діткнувся до рани.

Павлиш відсмикнув ногу, притиснувся до стовпа, і рука вчепилася в поперечину. Короткі стержні стирчали обабіч стовпа — по цій драбині вилазив, певно, бакенщик. Павлишем керував лише інстинкт самозбереження. Свідомість відключилася — чомусь крутилася лише думка: от коли б приїхав бакенщик, бакенщик... Потім була темрява і знову різкий біль — другий мацак ялозив по нозі. І свідомість повернулася лише на майданчику маяка. Як він зумів подолати ці п'ять метрів з занімілою ногою, знесилений, Павлиш так і не втямив. Він дивився вдолину. Темне громадя обволікло стовп і повільно повзло по ньому вгору. Павлиш вихопив ніж, різонув ним по першому з мацаків, що вилізли на майданчик, той відразу зник, сховався, але на місце його піднявся новий.

Павлиш відступив до чорного куба енергоблоку. У ньому був люк. І люк був замкнений, і він шарив по гладкій поверхні, сподіваючись

відшукати кнопку або ручку, і не смів обернутися до куба лицем, тому що треба було масакрувати ножем по упертих пелюстках ромашки, метляти головою, затримуючи їх променем. А пелюстки, загинаючись, сповзали до центру, до ніг Павлиша. Люк відкрився раптово, і Павлиш, падаючи всередину, знепритомнів.

5

Павлиш розплющив очі. Рівно горіло світло. Він лежав у незручній позі, впираючись головою в кут куба. Він був живий.

Павлиш сперся на лікоть, звівся. За відчиненим люком поблискували краплі дощу, освітлені променями маяка, і краплі ледь здригалися на льоту, як здригається все, якщо дивитися крізь силовий захист.

Павлиш сів. Розззирнувся. Голова боліла так, що хотілося відгвинтити її і пожити хоч трохи без голови. Ноги не було. Вірніше, Павлиш її не відчував. Чорний знадвору, куб зсередини виявився світлим і від того більшим. На всю бічну стіну тягнувся пульт. І над ним була невелика картина, звичайна стереокартинка, які посилають люди один одному на Новий рік: березовий гай, сонячні відблиски по листю, м'яка трава і хмари на дуже блакитному небі. Космонавти далеко від Землі стають сентиментальними. І якщо десь в дорозі, чи то на Сатурні, на Марсі їх наздожене пошта, вони зберігають ці листівки. І вішають їх на стіни кают.

І все решта було зрозумілим і простим: пульт далекого зв'язку, запасний скафандр на випадок, якщо потерпілий катастрофу космонавт дістанеться до автоматичного маяка, залишеного розвідниками на безлюдній планеті, шафка з водою, ліками, їжею, зброя, переносний енергоблок...

Колись давно люди в тайзі, йдучи із загубленої в глушині хатинки, залишали в ній запас солі, сірники, патрони — вони могли стати в нагоді

подорожньому, що заблукав чи знесилився. І ці радіомаяки так за традицією і звалися хатинками. Невідомо, хто і коли придумав цю назву — прищепилося.

Шурхотіли прилади — і в Центр безперервно йшла інформація про температуру повітря, вологість, сейсміку планети. Вона ще не була відкрита. Але хатинка стояла. І чекала на людину. І навіть прикрила її силовим полем, коли наздоганяв переслідувач, і навіть відчинила їй двері, тому що могла відрізнити людину від будь-якої іншої істоти.

Спочатку Павлиш забрався в аптечку, розшукав антисептик, тонізуючі пігулки, стягнув з себе скафандр, співчутливо похитав головою, побачивши, на що перетворилася нога. До нього повернулося почуття гумору, і він навіть пожалкував, що в хатинці немає камери, щоб зазняти цю сизу колоду, котра так недавно було ногою суднового лікаря Павлиша. Відтак витратив кілька хвилин, намагаючись привести себе до норми.

Потім прошкандибав до пульта зв'язку, перемкнувши рацію на ручне управління, і відбив SOS по космічних каналах. Поза чергою. І знав, чув, як завмирає зв'язок у Галактиці, як переривають роботу станції планет і кораблів, як прислухаються радисти до слабких, далеких закликів, як у Космічному центрі спалахують сигнали тривоги і антени крутяться, настроюючись на хатинку номер такий-то, і ось невідомий ще Павлишу корабель, що знаходиться в секторі дванадцять, отримує наказ терміново змінити курс...

Коли прийшло підтвердження зв'язку, Павлиш навіть дізнався назву корабля, що йшов на допомогу — "Сегежа". І буде він тут через тиждень. Або трохи раніше.

І потім Павлиш спав. Він спав годин шість і прокинувся від відчуття незручності, необхідності щось зробити, кудись поспішати. І зрозумів, що далі сидіти і відпочивати в цьому затишному кубику ніяк не можна.

Просто непристойно. Особливо коли нога майже минула (хоч і поболює), а в кишенях запасного скафандра вміщаються відразу два пістолети.

І Павлиш повідомив у Центр, що повертається на корабель. Там відповіли "добро", тому що не знали, що до корабля десять кілометрів пішки, — та й що десять кілометрів для диспетчера Центру, що міряв відстані лише парсеками?

Павлиш спустився драбинкою. Було зовсім темно. Сутінки закінчилися. Потвори билися мов нічні метелики об шибки маяка.

Павлиш уявив, як осоружно йому буде лізти у воду, коли буде він обходити зрадницьку річку, поморщився, подумавши, що слон може прийти не сам, а з товаришами. Але врешті-решт все це були дурниці. Корабель "Сегежа" у будь-якому випадку через тиждень або трохи раніше приземлиться на березі.

І Павлиш, накульгуючи, пішов по щільному піску, край самої зеленої води. Хвилі приносили на гребенях світлу фосфоресціюючу піну і намагалися лизнути черевики. І йшов дрібний дощ, що ніс видіння про ліси, степи і велетенські хижі квіти, ущелини, наповнені лавою, льодовики, порослі блакитними лишайниками, гниючі пні, з котрих уночі вилітають кольорові іскри...

© БУЛЫЧЕВ К. Чудеса в Гусляре. — М.: Молодая гвардия, 1972. — 368 с. — (Б-ка советской фантастики).

© ГЕНИК Віталій, переклад з російської, 2008.